

Коли друге ще гірше за перше

Рец. на книгу Ковальчук С., Ковальчук А. *Славута. Минуле і сучасне*. Вид. 2. – К.: ФОП Мельник А.А., 2016. – 312 с.

Перевидання будь-якої наукової книги має на меті не лише виправлення помилок чи недоречностей виявлених у першому виданні, але й розширення представлення досліджуваної теми, звернення уваги на нові факти та явища, використання інших підходів та методів які б зробили видання повнішим, чіткішим за структурою та змістом. Саме на цей підхід розраховуєш коли береш до рук перевидану книгу з історії одного з північних міст сучасної Хмельницької області – міста Славута. Авторами книги є, як зазначається у вступі, «не фахівці історії, а вчителі математики». Щоправда, це не зовсім відповідає дійсності оскільки один з авторів протягом 15 років очолював Славутський історичний музей, а отже може рахуватися фахівцем з історії рідного краю.

Аналізуючи дану книгу перше, на що звертається увага, це, у порівнянні з першим виданням, зменшення кількості нарисів з 89 до 53, з яких 22 присвячено історії міста до 1917 року. При цьому частина нарисів була об'єднана, а частина розширена. Як результат, дещо збільшився об'єм тексту, який, як очікувалося, мав би значно відрізнятись від першого видання, яке дістало різко негативні відгуки в краєзнавчому середовищі. На жаль, як показує аналіз книги, суттєвих змін у тексті не відбулося.

Гортаючи сторінки рецензованої книги у вічі кидається обраний авторським колективом С. та А. Ковальчуків доволі оригінальний метод виправлення виявлених та критикованих помилок першого видання книги. Наприклад, аби позбутися критики щодо «убогої бібліографії», «бездумного використання авторами для підкріплення своїх тез приміток чи джерельних

посилань з праць інших дослідників», «незрозумілих засад укладення бібліографічного покажчика та приміток» автори ... просто відмовилися від посилань на використану літературу та джерела. Тобто в книзі читач не знайде практично жодного посилання на те звідки взяли інформацію автори, а отже не матиме змоги перевірити достовірність викладеного факту за першоджерелом. Більш того, якщо вірити «Списку використаної літератури» (с. 305), авторами для написання цієї книги було використано у 2 рази меншу кількість літератури – лише 21 книгу та статтю, хоча у першому виданні бібліографія містила 48 позицій¹. І це в той час, як у короткому бібліографічному покажчику з історії Славутчини, виданому ще у 2008 році, нараховується понад 500 позицій².

Як і у першому виданні, авторам так і не вдалося дати ради з перекладом та застосуванням іноземних імен, географічних назв, юридичних та історичних термінів. Для прикладу, знаний польський дослідник Зигмунт Люба-Радзимінський став «Зигмунтом-Любаром Радзимінським» (с. 5), Маріанна Любомирська стала «Марією Йосипівною Любомирською» (с. 29), магдебурзький привілей ототожнюється з локаційним документом тощо. Більш того, на відміну від першого видання, текст цієї книги потребує гарної вичитки, з огляду на масу філологічних помилок, невдалих перекладів з російської та польської мов. Однак негаразди з бібліографією, філологією, ономастикою та термінологією відходять у тінь, в порівнянні з основною історичною складовою книги.

Намагаючись дотриматися наукових стандартів, С. та А. Ковальчуки відкривають книгу розділом з промовистою назвою «Дослідники



¹ Ковальчук С., Ковальчук А. *Славута. Минуле і сучасне*. – К.: ВАТ «Видавництво «Київська правда», 2003. – С. 264–265.

² Короткий бібліографічний покажчик з історії Славутчини та князівського роду Сангушків // Берковський В.Г. *Студії з історії Славутчини*. – К.: Університетське видавництво Пульсари, 2008. – С. 208–234.

історії міста». Щоправда критерії відбору до цієї категорії є досить дивними та незрозумілими. Наприклад, до дослідників історії міста Славути потрапили Броніслав Горчак та Андрій Заєць серед наукового доробку яких взагалі відсутні наукові роботи, спеціально присвячені історії даного міста. Натомість, з дивних причин не удостоїлися звання «дослідники історії міста» місцеві краєзнавці в доробку яких є не по одній статті з історії безпосередньо самої Славути (Л. Ворощук, І. Гарнага, В. Деркачук, В. Ланевський, Г. Михайленко, В. Мрійний, Г. Равчук). Також, до списку не увійшли як знані дослідники-археологи С. Березанська та В. П'ясецький, на доробок яких кількома сторінками дали автори книги посилаються, так і автори статей з історії міста та району, що були опубліковані в двох по-конференційних виданнях – «Сангушківські читання» (2004) та «Слаутчина та Правобережна Україна в історії України» (2014). Врешті-решт, не було згадано й про Василя Переговського – автора однієї з найперших історичних розвідок про Слауту (видана у 1868 році)³.

Наступні розділи книги присвячені найдавнішій історії Славути та краю. Зокрема, з'явився новий розділ «Край Волинський у XI–XVIII ст.», в якому розглянуто історію Волині, щоправда IX–XVI ст. (!?) Тобто десь було втрачено понад 200 років волинської історії. Однак така неузгодженість між декларованим та реальним змістом поглиблюється нісенітницями та вигадками авторського колективу. Наприклад, на думку Станіслава та Альбертини Ковальчуків, найдавнішими центрами Волині були міста Червінь та Белз, а от Володимир (Волинський) виник значно пізніше (с. 9). І це при тому, що місто Володимир (988) вперше згадується в літописах щонайменше за 40 років до появи першої письмової згадки про місто Белз (1030). Наступною вигадкою є твердження про створення Волинського воєводства з центром у м. Луцьк, аж після

Люблінської унії 1569 року, в той час як в реальній історії дане воєводство було створено в результаті адміністративно-територіальної реформи Великого князівства Литовського у 1566 році⁴. Врешті не можна не звернути увагу на те, що у дослідженні С. та А. Ковальчуків, намісник Луцького князівства у 1386–1392 роках князь Федір Данилович Острозький не лише став воєводою Великого князівства Волинського, але й отримав статус адміністративно-територіальної одиниці, оскільки «Польський король Ягелло вивів його зі складу Великого князівства» (с. 11)!

Фактично не змінився 4-й розділ книги «Археологічні дослідження краю», який являє собою передрук статей В. Кочубея, С. Березанської та С. Терського. При цьому, автори жодним чином не врахували дослідження В. Самолюка, О. Колодного, В. П'ясецького опубліковані у період 1997–2004 років⁵.

Принагідно зазначимо, що розлоге кілька сторінкове цитування праць інших дослідників та вчених спостерігається протягом всієї рецензованої книги та становить понад 30% її основного тексту. Крім того, окремі розділи, по суті, є такими собі рефератами з праць інших дослідників. Прикладом тут можуть слугувати розділи «Власники землі Слаутської», «Слаута у XVII столітті», «Слаута у 1701–1800 роках», які фактично є вільним переповіданням «Вступу» до археографічного видання «Слаута. Заснування та походження», що побачило світ ще у 2012 році. Щоправда жодного посилання на це видання авторами не зроблено! Більш того, певним гімном своєї безпорадності і нефаховості звучать слова А. та С. Ковальчуків, що «коментарі [до джерел] у наукових роботах не дають повної характеристики» історії міста Славути. І тут залишається лише задати питання, а що ж завало самим авторам сягнути до джерел і зробити самостійно «характеристику» історії міста періоду XVII–XVIII ст.?

³ *Пероговский В.И.* Местечки Заславского уезда: Слаута // Волинские епархиальные ведомости. – Житомир, 1868. – № 89.

⁴ *Верменич Я.* Волинське воєводство // Енциклопедія історії України. Т. 1 (А-В). – К., 2003. – С. 610; *Крикун М.* Кордони й повітовий поділ Волинського воєводства в XVI–XVIII століттях // Крикун М. Воєводства Правобережної України у XVI–XVIII століттях: Статті і матеріали. – Львів, 2012. – С. 13; *Крикун М.* Волинське воєводство // Крикун М. Кордони воєводств Правобережної України у XVI–XVIII століттях. – Львів, 2016. – С. 70–71.

⁵ *Самолюк В.* Археологічні дослідження на Слаутчині в 1997–2002 роках // Сангушківські читання. Зб. наук. праць I Всеукр. наук. конф. – Львів, 2004. – С. 86–87; *Колодний О.* Деякі віхи з історії Слаутчини у світлі археології // Там само. – С. 42–53.

Доволі дискусійним є розділ «Заснування міста Славути». В першу чергу, це стосується територіальної прив'язки тих чи інших об'єктів. Так, автори, визначили місце розташування давнього поселення Деражня в районі східної околиці сучасної Славути (р-н вулиць Миньковецька та Перемишельська). При цьому на підтвердження своєї тези наводять дані інвентарного опису міста від 1701 року⁶. Однак, насправді, в згаданому інвентарі таких даних немає, що є черговим підтвердженням того, що автори з оригінальними архівними джерелами не працювали. В інакшому випадку вони б звернули увагу на те, що усі джерела дотичні даного населеного пункту вказують на його розташування поблизу села Ташки. Наприклад, у скарзі Чапличів-Шпановських від 14 жовтня 1712 року щодо грабунків та нападів Славутських міщан на їх маєтності, чітко вказується, що село Деражня розташовувалося на шляху з міста Славути до села Ташки на Заславському гостинцю⁷. Тобто, село розташовувалося в абсолютно іншому місці.

Іншим дискусійним моментом є заснування самого міста Славути. Напевно це єдиний розділ в книзі де автори суттєво змінили свої підходи та гіпотези. Так, якщо у першому виданні обстоювалася ідея виникнення міста ще до Люблінської унії, то у другому виданні обстоюється дата 1617 року. Щоправда авторський колектив, услід за І. Ворончук, так і не зміг дати ради з питанням чому описи села Деражня та Воля Деражнянська фіксують тотожні прізвища та імена мешканців. Адже цілком зрозумілим є, що якби це були два різні населені пункти, то й мешканці в них були б різними. Більш того, обґрунтовуючи свою гіпотезу С. та А. Ковальчуки йдуть на свідоме підтасовування фактів говорячи, що «Ірина Ворончук у своїй праці «Демографічні наслідки татарського нападу 1617 року на Краснокорецьку волость Волині» (Острог, Нью-Йорк 1999 р.) назвала серед постраждалих від навали села Деражня Воля і Деражня (с. 24). Насправді,

це не відповідає дійсності, оскільки в зазначеній статті І. Ворончук, наявна інформація лише про одне село – Деражня (Воля), і жодної згадки про інше – Деражня⁸.

Доволі дивними й незрозумілими є висновки авторів рецензованої книги, щодо того, що магдебурзьке право місто Славути отримало лише у 1754 році (с. 26), хоча сторінкою раніше наводять локаційний документ князя Юрія-Єжи Заславського від 23 квітня 1633 року, де зазначається – «вільно буде Правом Магдебурзьким судитися». Більш того, у 1694 році, інвентарний опис міста Славути та околичних сіл нотує надання привілею «для громадження людей»⁹. Цей же привілей було підтверджено через 5 років, у 1699 році, коли містечко знову отримало привілей на 5 річну волю – «свобода місту від Княжни її Милості Добродійки на п'ять років декларована і надана привілеєм»¹⁰. Врешті-решт, й у самому магдебурзькому привілеї 1754 року сказано, що згідно публічних актів Волинського воєводства місто Славути давніше мало «привілей права свого міські», які були втрачені під час нападів козаків в часи Хмельницького «per Cosacos in festissimos subtempus Rebellimis Chmielniciane» та татарських нападів¹¹. Більш того, даний привілей зауважує, що місто з давніх часів «під тою самою назвою, станом та видом» мало вільне цивільне судівництво та право на проведення торгів. А як відомо основою магдебурзького права було саме вільне цивільне судівництво, незалежне від волі власника міста.

На жаль, у рецензованій книзі практично не представлено історію міста Славути у другій половині XVII – XVIII ст. В опублікованих 4 нарисах, які, з певною натяжкою, стосуються даного періоду представлено – біографії трьох представників роду князів Сангушко (Павла-Кароля, Ієроніма-Януша та Євстафія-Еразма) та невеличка дво-сторінкова інформація про саме місто. Однак навіть і в цій інформації припущено низку помилок. Так, подаючи перелік власників міста Славути за період з 1617 по 1917 рік,

⁶ Archiwum Narodowe w Krakowie. Archiwum Sanguszków w Sławucie (Далі – ANK.AS). – Sygn. 342/1. – к.2, 4.

⁷ ANK. AS. Teki arabskie. – teka 90, plik 5 – к. 13, 26v.

⁸ Ворончук І. Демографічні наслідки татарського нападу 1617 року на Краснокорецьку волость Волині // Осягнення історії. Збірник наукових праць на пошану професора Миколи Павловича Ковальського з нагоди 70-річчя. – Острог-Нью-Йорк, 1999. – С. 237–238.

⁹ ANK. AS. – sygn. 259. – к.6.

¹⁰ ANK. AS. – sygn. 342/1. – к.5.

¹¹ Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie. – Zespół 4. Metryka koronna. – Sygn. 231. – К.2v.

автори вказують, що почергово з 1656 року містом володіли: княгиня Теофілія-Людвіка Заславська (1656–1682), князь Юзеф-Кароль Любомирський (1682–1703), княгиня Марія Любомирська (1703–1720). Але ця інформація не відповідає дійсності. В першу чергу, незрозуміло, звідки взяли А. та С. Ковальчуки, що по смерті в 1656 році князя Владислав-Домініка Заславського, йому наслідувати мав не єдиний син Олександр-Януш Заславський, а молодша донька – Теофілія-Людвіка (с. 28–29). По-друге, з переліку власників міста Славути зник князь Олександр Домінік Любомирський.

В реальній історії міста Славути ситуація виглядала наступним чином. По смерті, у 1682 році, князя Олександра Януша Заславського, останнього чоловічого представника роду Заславських, його сестра княгиня Теофілія-Людвіка – майже 10 років була змушена боротися за володіння Славутою з іншими претендентами на спадщину князів Заславських. Від Теофілії-Людвіки Славути переходить у власність її сина Олександра Домініка Любомирського. У власності князя Олександра Домініка Любомирського місто перебуває до 1720 року, оскільки ще у 1712 році в судових справах пов'язаних з діяльністю славутських міщан, вказувалося, що місто належить «ясновельможному князю Його милості Олександру Любомирському міста Славути пану власнику»¹². Отже у власність дружини князя Павла Кароля Сангушка Маріанни Любомирської дане місто перейшло лише у 1720 році, по смерті Олександра Домініка Любомирського.

В цілому ж підсумовуючи частину книги присвячену дослідженню історії міста Славути у період з найдавніших часів до 1917 року зазначимо, що попри використання нового фактажу цілісного образу історії міста створити так і не вдалося. Більш того, в краєзнавчий обіг було запущено нову низку перекручень, хибних уявлень та підтасованих фактів.

У першому виданні 2003 року, авторський колектив Ковальчуків було критиковано за те, що історія ХХ сторіччя представлена виключно крізь призму комуністично-радянської ідеології. На жаль, і в другому виданні ця ситуація залишилася без змін. Так, описуючи події 1917 року автори коротко переповідають відомі факти про

створення Української Центральної Ради. Однак коли мова заходить про історію міста Славути у період Визвольних змагань 1917–1920-х рр. то оповідь ведеться лише про встановлення радянської влади і масову підтримку місцевим населення більшовиків (с. 96–101). Натомість жодного слова не написано про встановлення української влади, підтримку славучанами війська УНР, про формування окремого підрозділу українського війська із славучан, їхню боротьбу з більшовиками, про перебування в місті польської залози.

Загалом слід відзначити, що розповідь про період від 1917 до 1940 року являє собою перелік досягнень радянської влади у містечку. Наприклад, найважливішими етапами у розвиткові міста, на думку авторів, стали створення компартійного осередку та діяльність ревкому. Особливе захоплення С. та А. Ковальчуків викликало те, як «по-революційному вирішував волревком питання» через реквізиції, насильну мобілізацію, кримінальні переслідування (с. 102–103). Не менше захоплення також викликала діяльність 20-го Славутського прикордонного загону (с. 105). Щоправда, описуючи діяльність цих прикордонників автори чомусь опустили факти їх участі у масових репресіях, насильній колективізації Славутського району, поширенні епідемічних захворювань серед населення. Наприклад, у 1930 році саме манєврова група Славутського прикордонного загону використовувалася «для ліквідації восстаній и бандитизма» у зв'язку з виселенням куркулів¹³.

Доволі дивним виглядає той факт, що згадуючи у першому розділі книги про видання в Славути низки археографічних збірок, автори їх практично не використали. Наприклад, описуючи події 1920-х – 1930-х рр. авторський тандем Ковальчуків чомусь жодним словом не згадує про Шепетівське антибільшовицьке повстання 1930-го року, активну партизанську боротьбу місцевого населення проти партійного активу та членів т.зв. буксирних бригад у 1931 році, про масові втечі робітників Славутських підприємств у 1932 році тощо. Також, маємо зазначити, що у розділі «Голод, чистки і репресії на Славучині» ні слова про початок та перебіг голоду на Славучині. Складається, враження, що автори

¹² ANK. AS.. – Sygn. 90/5. – к. 7

¹³ Колективізація та голодомор на Славучині. Збірник документів. – Київ-Хмельницький, 2013. – С. 72 (№ 18).

навмисне уникли цієї важкої теми, адже перші ознаки голоду з'явилися в місті Славута вже у грудні 1931 року, а в травні 1932 року секретар Славутського райкому партії Осіпов доповідав – «на фарфурні, де працює 800 робітників, 2 рази були посягательства на забастовку й мається масовий невихід на роботу. Робітники лісорозробки, біля 2 тис., зовсім залишили роботу»¹⁴. Врешті-решт, через прокомуністичні уподобання авторського колективу, в книзі взагалі не згадується той факт, що Голодомор на Славутських теренах протривав 43 місяці – з грудня 1931 року по червень 1935 року.

Як не прикро це відзначати, але попри значну кількість наукових статей та розвідок присвячених історії міста Славуті у 1920–1930-х рр., наявності багатого джерельного матеріалу, автори рецензованої книги лише поверхнево пройшлися по історії освіти в місті, формуванню системи охорони здоров'я. Наприклад, жодним чином не згадано про існування в місті з 1926 по 1930 роки такої знакової установи, як Шепетівський окружний краєзнавчий музей. Також не сказано ні слова про діяльність Шепетівського відділення Всеукраїнської Академії Наук (ВУАН)¹⁵. В цілому всі 4 розділи про міжвоєнну історію міста Славуті є не логічно пов'язаною оповіддю про розвиток населеного пункту в умовах прикордонного розташування, впровадження НЕП-у та суцільної колективізації, а лише сукупністю мало пов'язаних фактів та подій орієнтованих на відображення досягнень більшовиків та комуністичної влади.

Ще більше питань викликає огляд розділів, присвячених Другій світовій війні. Так, попри низку археографічних видань присвячених життю цивільного населення Славутчини під окупацією, діяльності партизанського з'єднання ім. Михайлова, націоналістичного підпілля, існування таборів для радянських військовополонених в Славуті, авторський колектив Ковальчуків

продовжує залишатися на своїх прорадянських позиціях. Так, вся історія періоду нацистської окупації зводиться до відомого штампу «німецькі репресії та голокост = всенародна партизансько-підпільна боротьба», як результат поза увагою авторів опинилася як життя пересічного славутчанина в роки окупації, так і друга «негероїчна» сторона життя та діяльності т.зв. «радянських підпільників та партизан». Наприклад, автори обійшли стороною той факт, що майбутній командир партизанського з'єднання Антон Одуха з перших днів окупації активно співпрацював з німцями, був секретарем (!) засідання уповноважених представників сіл Стригани та Ріпища щодо створення сільської управи та завідувачем освітнього відділу цієї сільської управи¹⁶. А утримувач підпільної друкарні Адам Скройбіж з серпня 1941 року працював уповноваженим з заготівель при Славутській міській управі¹⁷. Врешті-решт, жодним словом автори книги не обумовилися про існуючі суперечності між керівниками радянського підпілля, про те, що вже у лютому 1942 року керівник Славутського підпілля Михайлов звертає увагу на «бездіяльність тов. Одухи» вимагаючи від нього та інших членів Славутської окружної підпільної групи (утвореної у грудні 1941 року) перейти до активних дій, «покінчити з вичікуванням»¹⁸.

Що цікаво ані в першому, ані в другому виданні авторський колектив Ковальчуків жодним словом не обумовлюється про існування підпільної мережі ОУН в Славуті та діяльність Славутського повстанського району «Світанок» ланки Здолбунівського надрайону «4/4» військової округи «Богун». Годі у рецензованій книзі знайти інформації про те, що у 1941–1943 роках на базі Славутської міської друкарні діяв осередок ОУН(р), друкувалася націоналістична агітаційна література¹⁹. І це при тому, що у 2016 році світ побачила збірка документів про діяльність ОУН та УПА на Славутчині.

¹⁴ Колективізація та голодомор на Славутчині. – С. 233, № 137; С. 264, № 163.

¹⁵ Кочубей Володимир Іванович // Енциклопедія історії України. – К.: Наукова думка. 2008. – Т. 5 (Кон-Кю). – С. 257; Шепетівське наукове товариство при ВУАН // Там само. – С. 631; Шепетівський окружний краєзнавчий музей // Там само. Т. 10. – С. 631.

¹⁶ Протокол засідання уповноважених сс. Стригани та Ріпища, 19 липня 1941 р. // Життя в окупації. Славута і Славутчина в 1941–1943 рр. Збірник документів. – Київ-Хмельницький, 2014. – С. 28–29.

¹⁷ Наказ по Славутській міській управі № 3 від 8 серпня 1941 р. // Життя в окупації. Славута і Славутчина в 1941–1943 рр. – С. 45.

¹⁸ Джерела до історії партизанського з'єднання ім. Ф. М. Михайлова. Збірник документів. – Київ-Хмельницький: ПП Поліграфіст-2, 2015. – С. 16.

¹⁹ Націоналістичний рух Опору на півночі Хмельниччини (1943–1948). Збірник документів. – Київ-Хмельницький: ПП Цюпак А. А., 2016. – 260 с.

Врешті-решт не можна не згадати й той факт, що розділ присвячений історії табору для радянських військовополонених в м. Славута по суті є рефератом зі статті «Система німецьких таборів для радянських військовополонених на території України (1941–1944 рр.)» опублікованій ще у 2011 році²⁰.

Повоєнний період та період утвердження незалежної держави Україна представлений, як сумбурний набір непов'язаних фактів, розлогіх цитат з місцевої преси та біографічних довідок. Наприклад, розділ «Місто у 1980–2000 рр.» фактично складається з: а) табличної інформації про населення міста у 1945–2000 роках; б) довідки з історії родин Перуцьких та Зайонців за 1861–2004 рік (?!); в) табличної інформації про масовий виїзд євреїв у 1992–2001 роки; г) згадки про події навколо розширення Хмельницької АЕС; г) довідки про історію синьо-жовтого прапора України та його встановлення в Славуті; д) реферативної інформації про вибори 1991 року, створення Славутського товариства репресованих громадян. Тобто, на думку С. та А. Ковальчуків, саме ці факти є визначальними у розвитку міста за 20 років.

Подібну ж суміш фактів містить й розділ «Місто на початку XXI століття», до складу якого увійшли інформації про: а) всеукраїнський референдум щодо обмеження депутатської недоторканості; б) перейменування вулиць міста; в) вручення сертифікату якості ВАТ «Славутський руберойдовий завод»; г) роботи по капітальному будівництву.

Фактично уявити цілісну картину розвитку міста за період з 1945 по 2017 рік, на основі розвідок С. та А. Ковальчуків є неможливим. Адже поза увагою залишилася, як історія військової

частини, яка довгий час була одним з місто визначальних факторів урбаністичного розвитку Славути та дала назву одному з мікрорайонів – Військовий, так і історія промислового занепаду наприкінці 1980-х років.

Останні розділи рецензованої книги – «Славута – промисловий центр Хмельниччини», «Медичні установи Славути», «Освітні установи Славути», «Культура», «Засоби масової інформації», «Громадські об'єднання, клуби, ради і товариства» – є збірками коротких довідок з історії підприємств та установ. Щоправда, інформація подається не рівномірно і не дозволяє скласти чіткого уявлення про розвиток міста за доби незалежності. Наприклад, з незрозумілих причин, розгорнута інформація про свою діяльність має лише 17 з 27 громадських об'єднань та організацій. Фактично оцінюючи останні розділи можна говорити про тенденційний підхід авторського колективу до написання історії рідного міста, що звичайно погіршує й так невисоку якість книги.

Насамкінець, хотілося б звернути увагу на відсутність в книзі історії останнього десятиріччя. Годі знайти інформацію про громадянський спротив періоду Помаранчевої революції, участь славутчан у подіях Революції гідності. Врешті-решт, як можна було не згадати про славутчан, що захищають Вітчизну в зоні АТО?

Підсумовуючи дану рецензію виникає почуття жалю від того, що в краєзнавчій історіографії з'явилася нова робота сумнівної наукової вартості, що замість розкриття білих плям в історії одного з малих міст Південно-Східної Волині в обіг було запущено низку нових перевертень, неперевіраних фактів та помилок.

²⁰ Берковський В.Г. Система німецьких таборів для радянських військовополонених на території України (1941–1944 рр.) // Історія великих страждань. Нацистські табори для радянських військовополонених у м. Славуті на Хмельниччині: дослідження, документи, свідчення. – К., 2011. – С. 29–50.